ROLUL PREOTULUI ȘI AL CÂNTĂREȚULUI ÎN CÂNTAREA LITURGICĂ ORTODOXĂ

Costel-Mirel I. V. Nechita*

Abstract: In both the Old and New Testament liturgical music meant connection with God. Christians of the first centuries, recruited from Hebrew, bring with them in the early Church, among other elements or forms of worship and religious chanting psalms from the Old Testament. Savior and the Apostles were fully agrees with Jewish custom that developed and enriched, especially in the first eight centuries, when there was a full and active participation of the lay faithful in liturgical cult embellishment. Subsequently there is a decline which was mainly due to scarcity of charity. Then remove the historic sacrifice of Calvary meant removing human interior with full understanding of the sacrifices intensity. There has been a real perception offering liturgical symbolism, its message being perceived as weaker. From this was born the lack of frequency to church, losing touch with her servants, believers, its teachings and hymns. The responsibility for resolving this situation has the priest, pastoral singer and other factors that have to use all their knowledge and their example of Christian experience in understanding and living the authentic beauty of Orthodox believers and joy arising from the sacrifice of Calvary. A great role in the development of liturgical worship church fathers have had Masses composition culminating in the fourth century, called gold, and the development of other liturgical texts Sacraments and religious. Growingly liturgical cult was necessary to establish, in addition to higher clergy composed of bishops and priests and deacons and lower clergy represented by the lector, and singer clearly ecclesiastical ministry factors over time until today.

Keywords: liturgical worship, singing religious, clergy, priest, deacon, church singer.

* PhD, University of Bucharest.

1. Introducere

Primii creștini, recrutați dintre evrei, aduc cu ei în Biserica primară, printre alte elemente sau forme de cult, și cântarea religioasă a psalmilor din Vechiul Testament. Mântuitorul și Apostolii au fost întru totul de acord cu obiceiul iudaic. Când mulțimea copiilor striga: *Osana, fiul lui David*, mai-marii preoților și cărturarii s-au mâniat și au vrut să-i oprească. Mântuitorul Iisus Hristos apreciază fapta copiilor, zicând: „Oare n-ați citit că din gura pruncilor și a celor ce sug ți-ai pregătit laudă?” (Psalmul 8, 3; Matei 21, 15-16). După cină, Mântuitorul și Apostolii, merg în Ghetsimani, cântând psalmi (Matei 26, 30; Marcu 14, 26). Referitor la aceasta, Sfântul Niceta de Remesiana, spune: „Cine se va îndoi chiar de o astfel de dovadă despre sfințenia psalmilor și a imnelor? Când, Acela Care este închinat și lăudat de puterile cerești, El însuși a adus ca mărturie că a cântat imne cu ucenicii Săi?”¹ (Fapte 2, 46, 47; IV, 24, 31).

Epoca apostolică, fiind epoca harismelor, toți care aveau aceste harisme erau îndemnați să le folosească doar spre îmbogățirea sufletească a celorlalți: „Ce este deci fraților? Când vă adunați împreună, fiecare din voi are psalm, are învățătură, are descoperire, are limbă, are tălmăcire: toate spre zidire să se facă” (I Corinteni 14, 26). După înălțarea Mântuitorului la cer, urmând porunca Lui de a săvârși permanent jertfa euharistică prin cuvintele „Aceasta s-o faceți întru pomenirea Mea” (I Corinteni 11, 25), Apostolii se adunau și săvârșeau această jertfă în fiecare zi, contribuind permanent la cristalizarea cultului divin public. Sfântul Apostol Pavel îndeamnă pe creștini: „Prin El așadar să aducem lui Dumnezeu totdeauna jertfă de laudă, adică roada buzelor care mărturisesc numele Lui” (Evrei XIII, 15). Din Psalmul 49, 14, 23 a trecut în cultul ortodox „Mila păcii, jertfa laudei!”. În veacul apostolic, cântarea cultului divin public era comună. Același Apostol îi învață pe creștini, spunându-le: „Iar Dumnezeuul răbdării și al mângâierii să vă dea vouă să gândiți la fel

¹ Sf. Niceta de Remisiana, *De psalmodiae bono*, p. 9.

unii pentru alții în Hristos Iisus, pentru ca toți într-un gând să măriți cu o gură pe Dumnezeu și Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos” (Romani XV, 5, 6). La cântarea euharistică, adunarea răspundea: „Amin” (I Corinteni 14, 16).

Conform scrierilor Noului Testament cântările primilor creștini sunt împărțite în grupe astfel:

a) psalmii biblici cu a căror cântare primii creștini erau obișnuiți de la serviciul templului și sinagogii;

b) imne sau cântări de laudă, de inspirație mai nouă;

c) cântări bisericești, care, după unii autori, sunt cântările de laudă aflate în Scriptură, în afară de psalmi, ca de exemplu: „Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pământ pace între oameni bunăvoire” (Luca 2, 14), sau: „Mărește suflete al meu pe Domnul” (Luca 1, 46), ori: „Acum slobozește” (Luca 2, 29) și

d) imnele și cântările bisericești, cântarea cea nouă, de care este vorba la Apocalipsă 5, 9. Sunt creații spontane și entuziaste ale primilor creștini. Cele mai multe s-au păstrat mai ales în Apocalipsă (IV, 11 ; XV, 3, 4 ; 19, 1, 7). Se cântau nu numai în locașurile de cult. De pildă, în închisoare Filipi, Pavel și Sila laudau pe Dumnezeu (Faptele Apostolilor 16, 25). Cântările aveau rolul de a umple de cumințenie și înțelepciune pe creștini, virtuți ce pot fi dobândite în numele Domnului Iisus, „ca prin El să mulțumiți lui Dumnezeu-Tatăl” (Coloseni 3, 7)².

Cântările din epoca apostolică au fost folosite în cult și în perioada post apostolică, până astăzi. Astfel, într-o scrisoare a lui Pliniu cel Tânăr către Împăratul Teodosie (†112), una din învinuirile aduse de către păgâni creștinilor din părțile Pontului și ale Bitiniei era că „ei se adună într-o sâmbătă (duminică) și cântă alternativ imne lui Hristos, ca lui Dumnezeu”³.

² Costel-Mirel I. V. Nechita, *Pastorația prin muzică*, Sibiu, Editura Arhip Art, 2009, pp. 94-97.

³ *Scrisoarea lui Pliniu cel Tânăr către Împăratul Traian, Epistolarum liber, X* apud, Ene Braniște, *Temeiuri biblice și tradiționale pentru executarea cântării în comun a credincioșilor*, S. T. VI, 1954 p. 21, p. 97.

Într-o versiune siriacă a Apologiei lui Aristide, scrisă în jurul anului 140, citim: „Creștinii se adunau în fiecare dimineață și în fiecare ceas, pentru binefacerile lui Dumnezeu spre ei; ei cântă laudele sale și îi dau slavă”⁴.

Pe la mijlocul secolului al II-lea, Sfântul Iustin Martirul ne spune că pe vremea lui, în adunările liturgice, după citirea Evangheliei și predica episcopului „ne ridicăm toți în sus și facem toți rugăciuni. Apoi, după ce proestosul rostește rugăciunea pentru sfințirea darurilor de pâine și de vin, tot poporul de față exclamă zicând: Amin!”⁵. Ulterior, alături de psalmi și imnele biblice, încep să apară imne noi cu conținut doctrinar, dintre care, Sfântul Vasile cel Mare menționează „Lumină lină”⁶. Toate acestea au culminat cu Liturghiile din secolul al IV-lea, secolul de aur al creștinismului. Ulterior, cultul liturgic ortodox a fost îmbogățit cu alte slujbe religioase alcătuite de către Părinții Bisericii.

Căderea sub ocupația turcească și a altor popoare necreștine care au cotoplit teritoriile creștine a dus la o pierdere a contactului cu cântarea comună universală a Bisericii de până atunci.

În Biserica Ortodoxă Română, până în secolul al XVI-lea, limba liturgică folosită în cântarea în comun era în exclusivitate cea paleoslavă, de la această dată începând să se folosească treptat și cea română. În secolul al XVIII-lea, limba noastră a înlocuit definitiv vechea slavă și greacă, ce se infiltrasă în unele biserici. Meritul limbii noastre liturgice constă în faptul că ea reprezintă o sinteză între limba veche bisericească și cea vorbită de popor, păstrând caracterul arhaic și frumusețea traducerilor vechi bisericești, dar ținându-se seama și de evoluția limbii liturgice și a celei populare. În felul acesta s-a putut realiza pastorația clară și profundă prin muzică. Referitor la claritatea mesajului liturgic, Mitropolitul Dosoftei, parafrazându-l pe Sfântul Apostol Pavel, spune: „În Biserică mai voia mi-i cinci cuvinte cu mintea să grăiesc ca și pe alții să-nvăț,

⁴ Idem, citat din *Dict. d' Archeal, Chrit. et de Liturgie*, VI, col. 28.

⁵ Sf. Iustin Martirul, *Apologia*, cap. LXV și LXVII.

⁶ Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh*, 29, 73 la Migne P. G. XXXII, col 205.

decât zece mii de cuvinte într-altă limbă”. Limba folosită în cult fiind limba română, a dat posibilitatea credincioșilor să participe efectiv la cântările cultului. De aceea Sfânta Liturghie este știută de majoritatea credincioșilor.

La noi cântarea comună, ca mijloc de pastorație colectivă, a fost privită la început cu rezervă. Ea s-a impus mai întâi în Ardeal, atât la ortodocși cât și la uniți. Era însă folosită de multă vreme în biserica de dincoace de munți, mai ales la Prohodul Domnului.

Cântarea corală bisericească este introdusă în secolul al XVIII-lea, reprezentând tot o formă de cântare obștească, membrii corului, oameni laici sau din clerul inferior, fiind reprezentanții în cântare a celorlalți credincioși. Din anul 1950, Sfântul Sinod reamintește credincioșilor mireni dreptul de a participa activ la cântarea, citirile și rugăciunile cultului. S-a hotărât ca toate cărțile de cântări bisericești să se tipărească monodic, fără să se excludă posibilitatea cântării polifonice. Ulterior s-au uniformizat cântările bisericești ce nu erau peste tot la fel în Biserica noastră. S-a luat ca bază muzica tradițională adusă din Bizanț, trecută prin specificul artistic de la noi și adaptată la însușirile etnice ale românilor, după diferiți autori români, alcătuitori de melodii liturgice.

2. Cuprins

Nimeni și nimic nu a putut înăbuși sau stăvili dragostea creștinilor dintru început de a săvârși, după îndemnul Mântuitorului, jertfa cea nesângeroasă, spre aducere-aminte și spre împărtășire cu El Însuși și de a înălța împreună imne lui Dumnezeu; nici prigonitorii, nici lipsa spațiilor în care să-și desfășoare cultul, nici supărările ce veneau din partea celor ce nu înțelegeau frumusețea și profunzimea noii religii.

Cântarea psalmilor în primele secole se făcea, așadar, responsorial, după modelul evreilor din Vechiul Testament. Când unul cântă în biserică, se roagă toți prin el. Cântarea responsorială presupune tăcerea grupului, în timp ce unul cântă. Cuvintele le rostește acela, dar le cântă și mintea și sufletul celorlalți. Cântarea

liturgică comună a avut un rol bine definit în toate timpurile, referindu-ne desigur, pe lângă efectul pastoral provocat în sufletul ascultătorilor, la cel didactic, aprofundat, prin îmbrăcarea textului în muzică și la efectul estetic, de înfrumusețare a cultului divin public. Îmbogățirea cultului ortodox s-a făcut în timp. Permanent au apărut elemente noi, concretizate în gesturi liturgice cu explicație practică sau simbolică, cântări noi și multe alte elemente necunoscute pentru cei ce pierd legătura cu Biserica. **De aceea, pentru buna desfășurare a slujbelor liturgice, a fost necesară apariția unei noi instituții în Biserică, numită a clerului inferior, reprezentată liturgic și prin cântărețul bisericesc,**⁷ un reprezentant al credincioșilor cu talent și pregătire muzicală mai deosebite.

În cântarea responsorială, cântărețul începea psalmul, cânta un verset, iar credincioșii continuau cântarea sau răspundeau după fiecare verset cu un refren, care era, fie un verset din psalm, de exemplu: „Că în veac este mila Lui” (Psalmul 135), fie o exclamație rituală, *Aliluia*, fie o formulă tezistă ocazională.

Din secolul al IV-lea înainte, odată cu apariția imnelor noi doctrinare, se inaugurează un nou mod de cântare: cea antifonică sau alternativă, adică două cete ce cântau la unison și alternativ. Pe la mijlocul secolului al IV-lea, ambele moduri erau încă în vigoare, întrebuințate la aceeași biserică și la aceeași slujbă, când unul când altul. Sfântul Vasile cel Mare răspunde unor obiecții asupra felului cum era organizată biserica în eparhia lui. Spune că „această organizare este aceeași din toate bisericile din vremea aceea”. Credincioșii se scoală din noapte și merg la locul de rugăciune. După ce s-au rugat, trec la psalmodie. Uneori ei se împart în două cete care cântă alternativ; alteori lasă pe un solist (cântăreț) să cânte și toți ceilalți îi răspund. Iar după ce au petrecut astfel noaptea cu diferite psalmodii, ei intonează laolaltă, ca dintr-o gură și o inimă psalmul mărturisirii - Psalmul 91: „Bine este a ne mărturisi Domnului”; după

⁷Costel-Mirel I. V. Nechita, *op. cit.*, p. 116.

alții, Psalmul 57 sau 63.⁸ Celor care îl acuzau pe Sfântul Vasile cel Mare că face rugăciuni și privegheri prea lungi, amenințând cu despărțirea de biserică, el le răspunde: „Dacă acesta este motivul pentru care vreți să vă despărțiți de mine, apoi trebuie să o rupeți și cu credincioșii din Egipt, cu cei din cele două Libii, cu cei din Tebaida și din Palestina, cu Fenicienii, Sirienii și Arabii, cu cei ce locuiesc pe malurile Eufratului, într-un cuvânt cu toți cei cărora le plac vegherile sfinte, rugăciunea și cântarea în comun”.⁹ Cu timpul, cântarea responsorică dispare și rămâne cea antifonică.

Eusebiu, episcopul Cezareii (†340?), ne informează că începând din secolul al IV-lea „îndemnul de a cânta psalmi în numele Domnului e observat pretutindeni”. În a doua jumătate a secolului IV, o călugăriță apuseană, Silvia sau Aetheria, face un pelerinaj la locurile Sfinte în preajma Paștelui. Ea descrie participarea masivă a credincioșilor la cântarea religioasă. În duminica stâlpărilor, când aveau loc procesiuni, tot poporul mergea înaintea episcopului, cântând imne și antifoane, repetând des refrenul: „Bine cuvântat cel ce vine întru numele Domnului”.¹⁰ Tot ea spune că la ectenia de la vecernie, glasurile lor nenumărate (quorum voci infinitae sunt), răspund *Kyrie eleison*. În Biserica Învierii, unul dintre preoți zice un psalm și răspund toți. În zelul lor pentru cântarea imnelor excelau acei monazantezi și partheni – monahi și fecioare (călugărițe) ce trăiau în mijlocul lumii cu rugăciuni și vegheri, cântând imne sau antifoane.

Sfântul Ioan Gură de Aur dă norme pentru disciplina cântării în Biserică, silindu-se să impună și să păstreze caracterul religios al cântării liturgice, combătând tendințele unora de a introduce în

⁸ Sf. Vasile cel Mare, *Epistola CCVII*, 3, *Către clericii din Neo-Cezareea*, Migne, P. G. XXXII, col. 761-764.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ *Sanctae Silvae peregrinatio*, Viena 1898, apud, Ene Braniște, *st. cit*, pp. 83, 84.

bisericile creștine modul lumesc, al cântărilor din teatre și de la jocuri sau de la diferitele reprezentații creștine.¹¹

În secolul al V-lea Fericitul Ieronim (†420), pornind de la „...în inimile noastre...” (Efeseni V, 19), se adresează tineretului care cântă în Biserici, și-i învață că lui Dumnezeu trebuie să-i cântăm atât cu glasul, cât și cu inima.¹² Închinătorii trebuie să cânte în așa fel ca să facă plăcute cuvintele ce le cântă, și nu pentru a-și pune în evidență frumusețea glasului.

Pe timpul episcopului Gherman al Parisului, secolul al VI-lea, poetul latin Venantius Fortunatus scrie că la Paris, la îndemnul Episcopului, cântă și clerul și poporul și copiii (Pontificis monitis, clerul, plebs psallet et infans).¹³

Participarea masivă, deplină și activă a credincioșilor laici la cultul liturgic s-a realizat în chipul cel mai strălucit în primele șapte-opt secole după care, ceva mai redusă și în următoarele secole. Apoi, condiții obiective și subiective duc la diminuarea frecvenței la slujbele religioase.

Liturghia bizantină, devenită de mult liturghia întregii creștinătăți ortodoxe, este nu atât simbolul și expresia cea mai palpabilă a unității în duh a Ortodoxiei de pretutindeni, cât slujba cea mai importantă a Bisericii, unde în chip nesângeros se reactualizează jertfa de pe Golgota și unde, credincioși și cler, adunați în rugăciune și cântare comună, imploră harul Duhului Sfânt ce transformă pâinea și vinul în Însuși Trupul și Sângele Mântuitorului. În cadrul acestei slujbe, forma cea mai frecventă de rugăciune și cântare comună este *Ectenia* – dialogul liturgic, la care poporul răspunde cu rugăciunea *Doamne miluiește*. După *ectenii*, preotul citește rugăciuni în taină, în timp ce credincioșii cântă psalmi sau imne liturgice. *Apostolul* poate

¹¹ Sf. Ioan Gură de Aur, *Cuvânt de laudă la cei adunați în biserică și despre buna rânduială în cântare*, 2 Migne; P. G. L., VI col 99.

¹² Fericitul Ieronim, *Comentar la Epistola către Efeseni, cartea III*, cap. V, Migne; P. L. XXV col. 561, 562.

¹³ *Poema in laud cleri*, Paris, Migne, P. L. LXXXVIII, col. 104, apud, Ene Braniște, *st. cit.*

fi citit tot de un credincios. La rugăciunea Sfintei Jertfe, preotul și poporul se unesc din nou în dialog de rugăciune și cântare. *Pace tuturor* rostește preotul iar credincioșii răspund: *Și duhului tău. Sus să avem inimile*, îndeamnă preotul. *Avem către Domnul*, asigură credincioșii pe preot. Toată Sf. Liturghie este un dialog permanent între preot și credincioși care formează în felul acesta o unitate rugătoare. Toți într-un glas și într-un elan plin de umilință și cucernicie invocă trimiterea Duhului Sfânt. Tot ei rostesc împreună *Crezul* și *Tatăl nostru*. În Ortodoxie, Sfânta Liturghie își păstrează valoarea ei autentică, fiind cea mai veche Liturghie a Bisericii primare, îmbogățită și dezvoltată ulterior fără să aibă nevoie de refacere sau înnoire, cum se simte azi în Biserica Romano-Catolică sau în Biserica Anglicană.

Îmbogățindu-se cultul liturgic în afară de cântările Sf. Liturghii instituția clerului inferior din care făcea parte și cântărețul liturgic capătă o importanță mai profundă fiind privită mai atent de Părinții Bisericii și de hotărârile Sinoadelor ecumenice. Apar reguli de interpretare a cântărilor de către cântăreți numiți de acum canonici, care sunt îndemnați să nu *silească firea spre răcnire*.

Un comentariu liturgic, atribuit Sfântului Sofronie al Ierusalimului (†638), ne informează: „Credincioșii cântă alături de cântăreții canonici”. După ieșirea cu Sfânta Evanghelie, cântăreții se suie pe amvon și cântă: „Veniți să ne bucurăm de Domnul... La aceasta își unesc glasurile și cei de jos”¹⁴. Mai târziu cântăreții îndeamnă pe credincioși la *Cântarea heruvicului*, pe care ei o zic în același timp cu toți.¹⁵ Sfântul Simeon al Tesalonicului amintește și el de cântăreți, mai ales la alte servicii decât la Sfânta Liturghie, la care e necesar să se execute cântări mai întinse și cu un grad de dificultate sporit, pe care nu le pot executa toți.

¹⁴ Sf. Simeon al Tesalonicului, *Explicare despre Sf. biserică*, trad. rom. București, 1866, p. 266 și *Despre Sfânta Liturghie*, cap. XCVIII trad. rom. , București, 1866, p. 106.

¹⁵ Sofronie al Ierusalimului, *Cuvînt cuprinzînd întreaga descriere a Bisericii*, Migne, P. G. LXXXVII col. 3993 d.

Explicarea liturgică a lui Meletie Sirigul inserată în scrisoarea sinodală a Patriarhului ecumenic Paisie I către Patriarhul Nifon al Moscovei (1655), ne arată cum cântarea antifonică din liturghie era executată de psalți, dar *Sfinte Dumnezeule* îl cânta credincioșii ca și rostirea *Crezului*.¹⁶ La toți tâlcuitorii Sfintei Liturghii, *Crezul* și *Tatăl nostru* apar ca fiind rostite de tot poporul, lucru ce se obișnuiește și astăzi în majoritatea bisericilor creștine. De asemenea, Canonul 15 al Sinodului de la Laodiceea, referitor tot la rolul cântărețului, prevede: „Afară de cântăreții canonicești, cari se urcă pe amvon și cântă din carte, altora nu li se permite să cânte în Biserică”.¹⁷ Nu trebuie înțeles însă că acest canon interzice dreptul credincioșilor de a cânta în Biserică. Psalții sau cântăreții canonici de care vorbește canonul erau cântăreții anume orânduți de biserică prin hirosesie specială, fiind înscrși în canon ca făcând parte din catalogul clericilor inferiori. Canonul este una din cele mai vechi mărturii despre existența psalților în Biserica creștină, ca dedublare a instituției mai vechi de anagnost (lector sau citeț), născută din nevoia supravegherii și cultivării sau îmbogățirii psalmodiei liturgice, ce începuse să se denatureze datorită cauzei amintite, cât și neglijenței cu care erau executate cântările de cântăreții neinstruiți.

Până în secolele IV-V nu existau decât psalmii biblici, care erau știuți de către toți. Cântarea bisericească era deci o psalmodie cântată în stil responsoric, procedeu descris în Constituțiile Apostolice: „Cineva să cânte psalmii lui David iar credincioșii să răspundă acrostihurile (refrenurile)”.¹⁸ Solistul sau psaltul se evidențiază doar prin volum și calitatea vocii ce era mai puternică, mai frumoasă și mai cultivată. El avea rolul să-i învețe pe credincioși cum să cânte în Biserică. Într-o inscripție păstrată pe mormântul unui psalt din cetatea Adriani în Asia Mică (sec. III), concetățenii lui îi aduc omagii postum pentru că a fermecat cu vocea și cu cântarea turma lui Dumnezeu Cel Prea Înalt și că a instruit pe toți credincioșii

¹⁶ Ibidem, col. 4000 D, col. 4001 a.

¹⁷ Nicolae Milaș, *Canoanele B. O.*, trad. rom. Vol II, partea I, p. 94.

¹⁸ *Constituțiile apostolice*, cartea II, cap. LVII.

în cântarea psalmilor sfinți și în citirea cărților sfinte.¹⁹ Constatăm așadar că rolul cântărețului nu a fost și nu este de a cânta numai el singur, ci și de a conduce executarea cântărilor. În vechime, el dădea semnalul și tonul rostind sau cântând versete, iar ca să fie văzuți și auziți, se urcau în amvon, executând cântarea de pe manuscrisul de piele și de pergament, în formă de carte (codice) sau rulou (sul) cu cântări canonice sau oficiale. E posibil ca pe acestea să fi fost scrise psaltirea și alte cântări din Biblie. În unele documente, psaltul este numit praecentor, pronunțiator de psalmi, psalorum modelatorum, iar Sozomen îi numește pe cântăreți monitores, inspiratores, adică supraveghetori sau dirijori ai celor ce cântă în Biserică.²⁰

Canonul de la Laodiceea viza așadar pe acei soliști improvizați care, fără consacrarea Bisericii și fără pregătirea necesară, începeau imnele, luând-o înaintea cântăreților oficiali. A fost o măsură disciplinară a sinodalilor.

În primele veacuri, trecerea la creștinism fiind masivă, atrăgea după sine incompetență în cântarea liturgică, ce venea din necunoașterea acestora și încercarea de introducere în biserică a melodiilor profane sau păgâne precum și pătrunderea psalmilor privați sau particulari, imne noi necanonice și nescripturistice, cum era cazul psalmilor donatiști în Africa. Părinții urmăreau totodată conservarea și păstrarea liniei clasice a cântărilor și prohibirea cântărilor canonice. Canonul 59 interzicea același lucru: să nu se citească și să nu se cânte din alte cărți decât din cele canonice.

Cântăreții de astăzi au apărut datorită necesității crescânde a cultului. Ei cântă dimpreună cu preotul și cu poporul credincios și nu în locul lor. Înfrumusețarea cultului prin poezia imnografică, (tropare, condace, canoane) și sistematizarea cântărilor prin gruparea lor în cele 8 glasuri de către Sfântul Ioan Damaschin în sec. al VIII-

¹⁹ Ene Braniște, st. cit. , text tradus din franceză a inscripției în *Dict. d' Archiol, Chret. et de Liturgie*, III, col. 344, 345.

²⁰ Sozomen, *Istoria Bisericească, cartea V*, cap. XXII, Migne P. G. LXVII, col. 636.

lea a dus, totuși, la o departajare între cler și credincioși. Greutatea executării cântărilor ce țin de un dat nativ fructificat a atras după sine imposibilitatea executării lor de către toți credincioșii, acestea rămânând în seama cântărețului, unirea glasurilor în cântare comună realizându-se deplin în Sfânta Liturghie și parțial în anumite cântări ce însoțesc alte slujbe liturgice.

Ruptura masivă de la care credincioșii au foarte mult de suferit în ce privește legătura lor cu cântarea comună a bisericii este cauzată de căderea sub ocupație turcească, ocupație ce a căutat să nimicească valorile neprețuite ale creștinismului. La noi nu a mai fost posibilă participarea credincioșilor la cult după introducerea limbii slave vechi în Biserică. În majoritatea Bisericilor Ortodoxe, cântarea credincioșilor a fost lăsată pe seama cântăreților și ulterior a corului, mai ales la Sf. Liturghie și unele Sf. Taine și Ierurgii. În Răsărit, la eterodocși, s-a păstrat cântarea comună la armeni, sirieni, monofiziți, unde toată lumea cântă în Biserică, cele mai multe cântări fiind cunoscute pe dinafară. În Biserica Ortodoxă, cântarea comună s-a păstrat mai ales în Biserica Rusă, iar la noi a reînviat după introducerea limbii române în cult.

3. Concluzii

Necesitatea aplicării în practică a canonului 15 de la Laodiceea se simte astăzi mai mult ca oricând datorită „, invaziei”, cântăreților neinstruiți în Bisericile ortodoxe și cu precădere la noi în țară. Comparativ cu primele veacuri creștine, frecvența credincioșilor la biserică este mult mai redusă, aceasta în mare parte și din cauza neprofesionalismului de care dau dovadă așa-zii cântăreți de astăzi. Revenirea unui creștin, depărtat mult timp de Biserică, înseamnă în primul rând reântâlnirea cu muzica ei, reprezentată prin preot și cântăreț dimpreună cu poporul credincios care aduce slavă prin cântarea liturgică. Lipsa de profesionalism, cauzată de cele mai multe ori din plafonare și delăsare, atrage după sine repulsia credincioșilor ce nu mai înțeleg mare lucru din ceea ce se cântă.

Slujba liturgică este concepută și construită ca să aibă cursivitate și frumusețe. Mesajul textului liturgic este însă clar doar atunci când cântărețul se preocupă în particular de studierea sensului sau sensurilor acestuia, pentru ca, îmbrăcându-l în haina frumoasă a muzicii, să-l canalizeze spre mintea credincioșilor dornici de înțelegere. De aici necesitatea școlilor de cântăreți, ce trebuie să observe nu numai calitatea vocii și exprimarea clară, ci și urmărirea îndeaproape a elevilor componenți în ce privește aprofundarea și înțelegerea învățăturilor sfinte. Una din cauzele apariției sectelor este și nesatisfacerea sufletească a credincioșilor, ce vine întâi prin auz.

Personal, cred că mare parte din frumusețea slujbei liturgice este relizată și de cântăreț. Preotul are rolul său bine definit, superior, fiind intermediar între cer și pământ, coborând prin rugăciune și cântare harul lui Dumnezeu în viața credincioșilor. Un cântăreț cu un înalt profesionalism și cu o trăire creștinească exemplară este un alt pilon ce ajută pe preot în misiunea amintită. Cu nimic nu trebuie minimalizat rolul celor doi. Numai cine a trăit și experimentat frumusețea cântărilor liturgice își dă seama ce înseamnă un cântăreț bisericesc bine pregătit și format moral și muzical. El este reprezentantul rugăciunii cântate a poporului. Prin efortul său, cântă întreaga Biserică, ajutându-l pe preot să se concentreze mai degrabă la cele ce are de făcut. Întotdeauna instituția cântăreților a fost privită cu seriozitate, cei dornici de a intra în ea trecând prin anumite trepte cum ar fi cea de citeț sau lector, canonist și isonar, treaptă mai puțin înțeleasă astăzi.

Isonul a însoțit cântarea liturgică dintru început. El însoțește solistul sau grupul de cântăreți, și își aduce, în felul acesta, aportul acompaniamental în cântarea liturgică. Isonul, executat corect, odihnește atât pe isonar cât și pe ascultători. Cel ce ține isonul este mai atent la textul cântării decât, uneori, cel ce cântă melodia, care poate pierde de multe ori firul ideii, din nestudierea clară a textului sau poate scăpa din vedere firul transpunerii în plan duhovnicesc, cauzat de cele mai multe ori din mândrie ori din alte motive: voce frumoasă, priviri aruncate pline de admirație de cei din jur ș. a. Am putea spune că isonul este trâmbița îngerilor și fondul de aur al

icoanei. Muzica bizantină nu poate fi concepută fără ison, ce indică în general tonica cântării respective. Ținerea isonului este o școală și o artă pe care din păcate mulți o ignoră. Li se pare că îndemnul la a ține isonul este o umilință sau o dorință a altora de a se afirma cu ajutorul lor. La această probă de noviciat erau supuși în vechime cei dornici de a intra în tagma cântăreților. Și proba ținea până când aceștia, ascultând prin rugăciunea isonului, învățau cântările de la cei perfecționați în executarea lor, schimbarea isonului în funcție de melodia cântecului fiind garanția receptării mai ușoare a cântărilor liturgice. Aproximarea astăzi de strană a multor necunoscători într-ale armoniei, ce provoacă de multe ori o mare tulburare, întâlnită mai ales la hramurile bisericilor, unde fiecare încearcă să-și „etaleze” darul primit, vine și din lipsa cântăreților de altă dată, pe care ascultându-i, nu cred că ai fi avut curajul să te apropii de strana unde aceștia cântau, dacă nu aveai cunoștințele necesare.

Nu-mi propun să-i nominalizez pe marii cântăreți sau compozitori de cântări sfinte, deoarece nu acesta este scopul studiului de față, ci doar să scot în evidență faptul că ar rămâne dezolați și stupefiați dacă ar asculta unii cântăreți nepregătiți profesional din timpurile noastre, precum și felul în care sunt executate cântările compuse și cântate cândva de ei.

În țara noastră, mai ales după 1989, se observă un lucru și mai dăunător pentru biserică: pericolul laicizării (ca și în veacul apostolic) cântărilor cultice și executarea acestora într-o măsură slabă, cauza fiind necunoașterea adevăratei muzici a Bisericii de către cântăreții ce sunt antrenați din ce în ce mai mult în cântare, indiferent de felul în care cântă. Se constată, mai ales în ultimul timp, în țara noastră, o asaltare a bisericilor de către cântăreții de la operă, care *silesc firea spre răcnire*, tulburând prin glasul lor necontrolat și prin cântările laicizate bunul mers al rânduielilor bisericești. Să nu fiu înțeles greșit! O apropiere a cântăreților, indiferent de stilul de muzică pe care o practică la nivel profesional: operă, filarmonică, ușoară, populară, rock etc. de muzica bisericii este un dublu câștig pentru ortodoxie: pe unii dintre ei ca persoane și convertirea și înălțarea multora prin muzica lor. Dar nu apropiere oricum și cântare

după preferință, ci o apropiere sinceră cu dorință de întoarcere și studiu aprofundat al muzicii bizantine, mai ales că acest lucru este mult mai accesibil lor, care sunt cunoscători ai notației liniare ce poate fi studiată comparativ cu cea psaltică, grație muncii de transcrierii pe ambele notații a majorității cântărilor bisericești, mai ales după anul 1989²¹.

Cântărețul este așadar un fel de *preot laic* ce-și exercită misiunea prin cântare și exemplu personal. Este benefică pentru întreaga Ortodoxie înființarea a cât mai multor școli de cântăreți, care să pregătească reprezentanți ai creștinilor dornici de a-și cultiva și înălța sufletul prin muzică, lucru realizat într-o oarecare măsură astăzi, dar asupra căruia trebuie insistat mai mult. E adevărat că , , preotul este responsabil de buna organizare a cântării religioase în parohie și tot el este cel care trebuie să selecteze atent cântările și pricesnele ce se cântă în biserică”²² dar pentru a se realiza acest lucru benefic cultului liturgic trebuie și cântăreți pregătiți în școli, altfel, prin cântatul , , după auz” se poate ajunge la fenomenul din Bucovina și Ardeal din timpul ocupației Austro-ungare. Salvarea acestei situații și a tezaurului cântărilor liturgice bine învățate și executate ține, așadar, de înființarea cât mai multor școli de cântăreți și a angajării cântăreților bisericești calificați în fiecare parohie creștin-ortodoxă românească.

Bibliografie:

1. Adam, Domin , *Trecut, prezent și viitor în muzica bisericească românească* (contribuții radiografice muzicale), în „Altarul Reîntregirii”, Serie nouă, Anul XVIII, Nr. 3, septembrie-decembrie, 2013.
2. *Scrisoarea lui Pliniu cel Tânăr către Împaratul Traian, Epistolarum liber. apud*, Braniște, Ene, *Temeiuri biblice și tradiționale pentru executarea cântării în comun a credincioșilor*, S. T. VI, 1954.

²¹ Costel-Mirel I. V. Nechita , *op. cit.* , p. 121-125.

²² Domin Adam, *Trecut, prezent și viitor în muzica bisericească românească* (contribuții radiografice muzicale), în „Altarul Reîntregirii”, Serie nouă. Anul XVIII, Nr. 3, septembrie-decembrie, 2013, p 19.

3. *Dict. d' Archeal, Chrit. et de Liturgie*, VI, *apud idem*.
4. *Poema in laud cleri*, Paris, Migne, P. L. LXXXVIII, *apud Idem*.
5. *Sanctae Silvae peregrinatio*, Viena, 1898, *apud Idem*.
6. *Constituțiile apostolice, cartea II*.
7. Fericitul Ieromin, *Comentar la Epistola către Efeseni cartea III, cap. V*, Migne; P. L. XXV.
8. Milaș, Nicolae, *Canoanele B. O.* , trad. rom. Vol II, partea I.
9. Nechita I. V, Costel-Mirel. , *Pastorația prin muzică*, Editura Arhip Art, Sibiu, 2009.
10. Sf. Ioan Gură de Aur, *Cuvânt de laudă la cei adunați în biserică și despre buna rânduială în cântare*, 2 Migne; P. G. LVI.
11. Sf. Iustin Martirul, *Apologia*, cap. LXV și LXVII.
12. Sf. Niceta de Remisiana, *De psalmodiae bono*.
13. Sf. Simeon al Tesalonicului, *Explicare despre Sf. biserică*, trad. București, 1866.
14. Idem, *Despre Sfânta Liturghie*, cap. XCVIII trad. rom. , București 1866.
15. Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh*, 29, 73 la Migne P. G. XXXII.
17. Idem, *Epistola CCVII, 3, Către clericii din Neo-Cezareea*, Migne, P. G. XXXII.
18. Sofronie al Ierusalimului, *Cuvînt cuprinzînd întreaga descriere a Bisericii*, Migne, P. G. LXXXVII.
19. Sozomen, *Istoria Bisericească, cartea V*, cap. XXII, Migne P. G. LXVII.